

hovernosti«. Congar s poznatom kompetencijom ističe i ono općenito kršćansko (laik je kršćanin »sine addito«) i ono što je posebna karizma laika. Dok konstatira veću ulogu laika u Crkvi (u Francuskoj oko 150.000 katehista/a/ica) i dok želi da ona bude veća (osobno se zalaže za uvođenje »dakonisa«), s druge strane kaže da ga uznemiruje što postoji opasnost da se proširi protestantsko poimanje Crkve, u kojem nema sakramenta reda, a bez njega nema ni prave crkvene zajednice.

Urednik knjige Zettl prikazuje u svom prilogu »svjetovnu duhovnost« kao nastavak i konkretizaciju sakramentalnog misterija koji je u biti kršćanstva. Milost je »utjelovljena« zbilja koja prožima sav život i ne smije se svesti na kulturni aspekt. To je posebice važno kad je riječ o laicima.

Drugi odsjek (»tradicije«) donosi nekoliko modela »svjetovne duhovnosti« u okviru povijesti katoličke duhovnosti općenito: unutar franjevačke duhovnosti (Leonhard Lehmann), ignacijevske (Josef Sudbrack), salezijanske (Anton Zottl), svjetovnog instituta »Opus Dei« (Werner Krebber) te katoličke organizacije »Tradicija, obitelj, vlasništvo« (ova organizacija nastala je 1960. u Brazilu, a danas ima već ogranke u 15 zemalja).

Dok prva tri smjera unutar katoličke duhovnosti predstavljaju šarenilo bogatstva, zadnja dva su dosta problematična, pogotovo organizacija »Tradicija, obitelj, vlasništvo« koja se odlikuje borbena konzervativnim integritetom (po svom izboru).

Treći odsjek donosi »svjedočanstva«, tj. opisana je »svjetovna duhovnost« nekih modernih likova: Dietrich Bonhoeffer (Otto Dudzus), Simone Weil (Rolf Kühn), Pierre Teilhard de Chardin (Günther Schiwy), Reinhold Schneider (Martin Maier), Madeleine Delbrél (Josef Weismayer) i, na kraju, »kozmička duhovnost« filozofa Alfreda Northa Whiteheada.

Dakako da bi se moglo navesti i drugih smjerova unutar kršćanske duhovnosti, a također i drugih likova iz života Crkve danas. No ne može sve stati u jednu knjigu. Ipak čini se da bi veoma dobro došao jedan prilog o »svjetovnoj duhovnosti« iz perspektive latinsko-američke teologije oslobođenja, zbog njezina značenja danas i, posebice, jer su neki od njezinih glavnih predstavnika i pisali o duhovnosti (Gutiérrez, Segundo Galilea, L. Boff), a u brojnim »bazičnim zajednicama« ona ima i konkretne i životne oblike.

Unatoč toj želji ova knjiga je veoma korisna da upoznamo svjetovnu komponentu kršćanskog života, ne zanemarujući pritom onu transcendentnu. Napetost među njima trajno će opstati, ističe s pravom Congar, a nama je

pažiti da nijedna od njih ne zakržlja. U vrijeme kad su laici »tema dana« u životu Crkve, čini se ne samo korisno nego i nužno da se bolje osvijetli svjetovna dimenzija kršćanskog života. Toj potrebi dolazi u susret ova knjiga.

Marijan Valković

Valentin POZAIĆ, *Život dostojan života*. Eutanazija u prosudbi medicinske etike, Zagreb, Biblioteka »Obnovljenog života« 19, 1985, 119 str. malog formata.

Razni eutanazijski postupci novijeg datuma potakli su da se o eutanaziji u javnosti sve više govori i piše. Između brojnih inozemnih i domaćih studija, članaka i prikaza, u kojima se s etičkog, pravnog, medicinskog, sociološkog i ekonomskog gledišta pokušalo osvijetliti razna pitanja vezana uz problem eutanazije, naša pažnja usredotočena je na zanimljivu knjigu Valentina Pozaića *Život dostojan života*.

U uvodnom dijelu (str. 9—10) autor uvodi čitaoca u svu složenost pitanja o eutanaziji podsjećajući pritom na etičko-moralna načela i u smislu kojih se liječnik i zdravstvo moraju zauzeti za zdravlje bolesnika, ublažiti mu bolove i voditi računa o njegovu svestranom interesu.

Na str. 12—28 iznesena je povijesna retrospektiva eutanazijske prakse od grčko-rimskog svijeta do naših dana. Autor pokazuje kakav odjek eutanazija ima na pravnom i medicinskom području te u javnom mnijenju uopće.

O sadržaju i značenju pojma eutanazija govori se na str. 29—34. Kao razumsko biće čovjek se prije ili kasnije susreće s problemom smisla života. U svjetlu odgovora na to središnje pitanje valja potražiti razloge, odgovore i motive »za« i »protiv« eutanazije (str. 35—45). Briga za život i zdravlje predstavlja osnovno ljudsko pravo i dužnost. U skladu s time svaki je čovjek dužan štiti i razvijati život i boriti se protiv bolesti i smrti. Autor knjige zadržava se na različitim definicijama zdravlja, govori o zadaći medicine, o obvezama, granicama i pravima čovjeka na liječenje (str. 46—56). Kvaliteta života predstavlja veoma osjetljivo etičko-moralno pitanje jer čovjekov fizički život ipak nije najveća i apsolutna vrednota koju bi trebalo spasavati i održavati svim mogućim i raspoloživim sredstvima. U izlaganju crkvene nauke o toj stvari autor se zalaže za misao pape Pija XII. da čovjeka treba promatrati u njegovoj cjelovitosti i jedinstvu osobe, dakle ne samo u fizičkom nego i u psiho-

loškom vidu (str. 57—62). Patnja, bol i stvarnost smrti, u kojima autor raspravlja na str. 63—73, sastavni su dijelovi ljudskog ovozemaljskog opstojanja koji podsjećaju na privremenost, nestalnost i neizvjesnost života. Od velike je važnosti s kakvim se uvjerenjem k njima pristupa. Kršćanin koji te stvarnosti promatra u svjetlu Kristova trpljenja i smrti, vlastito umiranje shvaća kao dovršenje svoga života.

Razlozima i stavovima »za« i »protiv« eutanazije posvećene su str. 74—82. Istina je da bolesnici pritisnuti teškom ili neizlječivom bolešću, napuštenošću i neshvaćanjem okoline katkad postavljaju zahtjeve i molbe za eutanazijom. Kod toga ipak treba postupati veoma oprezno jer iskustvo pokazuje da molbe teških bolesnika i umirućih nisu izražaj želje za eutanazijskim ubojstvom, nego samo prosvjed protiv nedostatka brige i pažnje okoline te vapaj za boljom njegom. Bolesnik redovito očekuje ne smrt, nego djelotvornu solidarnost, pažnju, ljubav i sućut. S druge strane nameće se veoma ozbiljno i osjetljivo pitanje: neće li se na etičko-društvenom planu u slučaju prihvaćanja eutanazije motiv samilosti proširiti i na druge motive? Neće li se smrt po vlastitom izboru zloupotrebom pretvoriti u neželjenu smrt po tuđem izboru?

Danas se sve više i češće govori i piše o pravu da čovjek umre dostojanstveno i časno, o čemu autor raspravlja na str. 83—92. Ako se pod izrazom »pravo umrijeti dostojanstveno« misli na izbor koji drži da se ne moraju pod svaku cijenu upotrijebiti i primijeniti sva moguća medicinska sredstva za produljenje čisto vegetativnog života, onda zaista postoji pravo da se umre dostojanstveno. Naprotiv, ako bi se pod tim mislilo na mogućnost slobodnog raspolaganja s trenutkom i načinom svoje smrti, takav je stav s etičko-moralnog stanovišta posve neprihvatljiv. Pri kraju izlaganja o eutanaziji autor ističe važnost pratnje bolesnika u zadnjoj fazi njegova života. Ona se najprije izražava primjenom postojećih medicinskih sredstava koja ublažuju tjelesne bolove, a zatim — otkrivajući smisao i vrijednost tog razdoblja života — u poticanju bolesnika da uvidi kako je vrijedno živjeti s tim i takvim životom sve do kraja.

U dodatku knjige čitalac će naći *Deklaraciju* o eutanaziji Svetog zbora za nauk vjere (str. 97—108), Hipokratovu zakletvu (str. 109—110), Ženevsku formulaciju Hipokratove zakletve (str. 111) te bogat izbor iz suvremene literature o eutanaziji (str. 112—119), što može biti od velike koristi u daljnjem proučavanju ove problematike.

Knjiga Valentina Pozaića, pisana prema zahtjevima znanstvene metodologije, po sebi je popularnog karaktera i ugodno se čita. K eutanaziji pristupa s pozicija medicinske etike ističući pritom opća načela objave i katoličke teologije o poštovanju ljudskog života i davanju prednosti duhovnim vrednotama pred materijalnim i prolaznim. Iako knjiga po sebi nije golema opsega, ona ipak predstavlja zaokruženi prikaz problematike o eutanaziji pa se stoga sama po sebi preporučuje.

Marijan Biškup

H. Erharter — R. Schwarzenberger (ur.), *Versöhnte Christen — Versöhnung in der Welt*. Busspraxis und Busspastoral heute. Österreichische Pastoraltagung 2.—4. Jänner 1986, Herder, Wien, 1986, str. 151.

U Austriji su davno prije nas počeli s održavanjem teološko-pastoralnih sastanaka ili tjeđana (Tagungen). Redovito bivaju u božićno vrijeme; između Božića ili Nove godine ili, ako raspored blagdana u tjednu drukčije savjetuje, odmah nakon Nove godine, a organizira ih »Austrijski pastoralni institut« u Beču. Stoga se je taj studijski sastanak ranije zvao »Božićni skup dušobrižnika«, a već više godina zove se »Austrijski pastoralni skup«. Traje nekoliko dana i veoma je nalik na naš »Teološko-pastoralni tjedan«, koji se svake godine potkraj siječnja održava u Zagrebu. Austrijanci redovito pozivaju goste iz »istočnih zemalja«, uključujući i Jugoslaviju, pa je tako i potpisani nekoliko puta koristio njihovo velikodušno gostoprimstvo. Ima, dakako, i značajnih razlika. Prije svega, naš je »Tjedan« popraćen i drugim djelatnostima i manifestacijama (sajam knjiga i crkvenih artikala, razni manji sastanci itd.), pa je stoga i mnogo bučniji. Težište je našeg »Tjedna« u plenumu, a radne su skupine manjeg značenja. Sudionici našeg »Tjedna« brojniji su (dosižući i broj od 800 svećenika), dok je na skupu u Beču 1986. godine bilo 500 sudionika (uključujući i laike, koji su, kako je poznato, jače zastupani u pastoralnom radu Crkve u Austriji i drugim srednjoevropskim i zapadnim zemljama). A budući da je područje njemačkog jezika veoma široko, predavači mogu doći iz Njemačke, Švicarske i drugih zemalja.

Budući da je mnogo više razvijen rad u skupinama, veoma korisno upotpunjuju glavna predavanja mali koreferati i mišljenja iznesena u radnim skupinama.